

La dictadura dels ignorants

ALBERT JANÉ

També en podríem dir la tirania dels necis, o el despotisme dels llecs, o la conxorxa dels enzes, sintagma, aquest darrer, que, si no ho recordem malament, és el títol de la traducció catalana d'una novel·la publicada fa cosa de dotze o quinze anys. El fet és que aquesta dictadura, cada cop més activa, exerceix la seva nefasta influència en diversos camps de la vida social i de la cultura, incloent-hi el de la correcció lingüística.

Temps era temps, en certs ambients nostres, per exemple el de les sardanes, o el de l'excursionisme, era força habitual que entre companys es corregissin els barbarismes o les incorreccions gramaticals que sorgien en el transcurs de la conversa. A qui se li escapava de dir: «Tenim que venir més d'hora» o «No se'n va donar compte», algú li feia saber que calia dir *Hem de venir més d'hora* i *No se'n va adonar*. Així mateix, formes com «el tiburó», «el màrmol», «l'enfermetat», «el calor», «la conta corrent», «una fulla de paper», «admitir», «incluir», «després» o «és precís que ho faci», molt usuals, entre moltes més, en el nostre llenguatge parlat, no deixaven de ser corregides pels qui en sabien més, que proposaven, encertadament, *el tauró*, *el marbre*, *la malaltia*, *la calor*, *el compte corrent*, *un full de paper*, *admetre*, *incloure*, *després* i *cal que ho faci*. I, de fet, va ser ben bé així com molts de nosaltres vam començar a millorar el nostre llenguatge i com es va iniciar la nostra preocupació per la correcció i la propietat en l'ús de la nostra llengua.

Aquest costum, naturalment, no era sempre ben vist per tothom, perquè corregir els altres ha estat molt sovint considerat una falta de cortesia: és un fet que no agrada a ningú que es posin en relleu els seus defectes i les seves mancances, de la mena que siguin. D'altra banda, no tothom ho sabia fer amb el tacte i la traça adequats, procurant no ferir la susceptibilitat dels interlocutors. I encara hi podríem afegir que no eren escasses les ocasions de correccions innecessàries o francament desencertades. Així, hi havia

qui no vacil·lava a corregir els qui feien servir formes com *faltar* o *firmar*, proposant, com si fossin les úniques formes correctes, *mancar* i *signar*. Com a mostra d'esmena totalment desencertada hi ha un exemple clàssic: calia dir *guixeta* en lloc de *taquilla*!

Però els temps han canviat. La pràctica més o menys esporàdica de la correcció de certes formes considerades incorrectes del llenguatge oral subsisteix com un fet normal que no és pas exclusiu, ni de bon tros, en l'expressió de la nostra llengua. Però aquesta pràctica és àmpliament superada per la dels qui pretenen imposar unes determinades formes de llenguatge, les unes més incorrectes que les altres, però, en definitiva, tributàries d'una elocució mimètica i, molt especialment, de l'expressió habitual del castellà. I aquesta imposició és sovint tenaç i porfídiosa, contundent i fins i tot agressiva. Es tracta ben bé, doncs, de la dictadura dels ignorants. A vegades és qüestió d'ignorants que es creuen, de bona fe, que són savis. A vegades no fan sinó voler imposar, indègudament o innecessàriament, una forma de llenguatge en nom de la seva habitualitat. I no falten els qui adopten aquesta actitud impròpia en nom de la comprensió

exacta, sense possibilitat d'error, del significat del missatge lingüístic.

Considerem, per exemple, els substantius *sorbet* i *xampany*, dues formes lèxiques contra les quals s'acarnissen, si no amb ferocitat, amb urc i insolència, aquests nous policies de l'idioma. Com és ben sabut, en lloc de *sorbet* ens volen fer dir *xarrup* (!) i en comptes de *xampany* pretenen imposar-nos tant sí com no el neologisme *cava*, posat en circulació per unes raons d'estratègia comercial que no podem pas discutir. Dir *xarrup* en lloc de *sorbet* és un disbarat com una casa de pagès, que fa sentir allò que en diem vergonya pels altres. Pel que fa a *xampany*, és una designació tradicional, avalada per un ús ja secular, que en el llenguatge comú no ha de ser mai objecte de correcció. Ara bé, la ignorància dels nous dictadors del llenguatge esdevé francament grotesca quan ens parlen de *cava francès* i de *marc de cava* (!). Que consti que no ens ho inventem: en més d'una ocasió hem demanat, en un restaurant, una copa de *marc de Xampanya* (és a dir, de la regió francesa de la Xampanya: podria ser de Borgonya, o d'Alsàcia), i el cambrer no ha vacil·lat a rectificar-nos: una copa de *marc de cava*. I hi podríem afegir que, si bé a l'ampo-

Illa constava clarament *marc de Champagne*, a la nota havien escrit *marc de cava*. No deixa de ser una altra mostra d'aquesta tirania dels ignorants la que consisteix a voler-nos imposar expressions com *café sol* o *xocolata calenta*.

És així, també, que hi ha qui ens vol imposar la norma de distribució del castellà entre les formes *ave* i *pájaro*, norma traslladada a la nostra llengua amb les formes *au* i *ocell*, subordinació ignominiosa que ja hem denunciat més d'un cop. Però n'hi ha que no en tenen prou de recórrer escrupolosament, amb una cura sol·lícita, a la forma *au* en tots els casos en què el castellà diu *ave*, i reservar la forma *ocell* per als casos en què en castellà es diu habitualment *pájaro*, sinó que ens volen imposar aquesta distinció a tots els qui sempre hem dit que les òlibes i els mussols són *ocells de nit* i que les àguiles i els esparvers són *ocells de presa*. En la seva ignorància dictatorial no vacil·len a corregir-nos i volen que en diguem *aus nocturnes* i *aus de presa*.

Ja sabem molt bé, i no ho deu ignorar cap dels nostres lectors, que l'expressió de les hores del dia no és idèntica en tots els territoris de llengua catalana. I, doncs, que tan legítimes són les fórmules *un quart de set* i *dos quarts de set* com *les sis i quart* i *les sis i mitja*. Per tant, en aquest camp no hi ha cap motiu d'esmena o correcció. Però és un fet que en una bona part del nostre domini lingüístic, incloent-hi la ciutat de Barcelona, sempre s'havia dit *un quart de set*, *dos quarts de set*, etc., i som molts els qui ho continuem dient així. Aquests, però, som objecte de rectificacions constants. Són unes rectificacions que sovint es disfressen d'intents de precisió, com si dient *un quart de set* no quedés prou clar si volem dir *les sis i quart* o *les set i quart*. Fa de mal dir, en cada cas, quina és la idea del corrector, però, sigui com sigui, no deixa de ser una manifestació més de la dictadura dels ignorants, la mateixa que indueix a rectificar-nos quan diem *cinc quarts* o *set quarts*, amb el propòsit decidit d'imposar-nos les expressions *(una) hora i quart* i *(una) hora i tres quarts*.

Certs noms, adjectius i verbs (mots amb una significació plena) que tenen un referent conegut, perquè són mots derivats o composts, s'usen actualment amb un sentit que no correspon exactament, o que no hi correspon gens, al del seu referent. El pas del temps ha compor-

tat diverses variacions o alteracions (de substància, procedència, destinació, etc.) que no han afectat ni la forma ni el sentit del mot. És el cas de les *teulades de pissarra* (no de teules), les *cuirasses metàl·liques* (no de cuiro), les *espardenyas de cànem* (no d'espart), els *armaris* (no destinats precisament a guardar les armes), o de verbs com *esparverar* o *alzinar* amb un ús que, generalment, ja no recorda els noms primitius, *esparver* i *alzina*, de què són derivats. Un cas més significatiu, segurament, és el del verb *marejar-se*: hi ha encara molta gent que es mareja al mar, però els qui es maregen en altres circumstàncies ni hi pensen, en el mar. Ara bé, sense tenir en compte tot el que acabem de dir, són molts els qui cuiten a rectificar-nos quan ens senten dir frases com la *coixinera d'anar a buscar el pa*, la *fusteria metàl·lica* o *aterrar a la Lluna*, que consideren inadmissibles per la seva suposada contradicció inherent. Qui nega a peu i a cavall la bondat de la frase *aterrar a la Lluna* admet, en canvi, que els primers astronautes que hi van anar, ara fa ja quaranta anys, a la tornada van haver de passar una *quarantena de vint-i-cinc dies*.

Un altre cas molt específic que ens ha valgut més d'un cop una severa rectificació per part dels qui no vacil·len a dictar normes sense prou coneixement de causa és el de la designació dels quatre evange-

lis canònics. Seguint un ús tradicional, que, pel que fa a la preposició, ja ve de la *Vulgata* (*Evangelium secundum Mattheum*), sempre n'hem dit *Evangelí segons sant Mateu*, ... *segons sant Marc*, etc. És la designació que trobem en la Bíblia de Montserrat i fins i tot en una traducció editada per la famosa Societat Bíblica Britànica i Estrangera (Barcelona 1932). Anàlogament, en els nostres repertoris normatius, llegim *L'Evangelí segons sant Marc* (DGLC i DIEC, segons) i *L'Evangelí segons sant Lluc* (DIEC, evangeli). Hi ha qui, segurament per esperit ecumènic, s'estima més dir, simplement, *Evangelí segons Mateu*, etc., com en la *Bíblia Catalana. Traducció interconfessional* (Barcelona 1993), o bé *Evangelí de sant Mateu*, com podem llegir també en el DIEC, que ens informa que els evangelis sinòptics són els evangelis de sant Mateu, de sant Marc i de sant Lluc (DIEC, evangeli). Els qui van més enllà, es decanten decididament per *Evangelí de Mateu*, etc., i un exemple del mateix DIEC (evangelista) diu així: *Els quatre evangelistes: Joan, Mateu, Marc i Lluc*. Però no formulem pas cap objecció a cap d'aquestes solucions. Simplement, ens limitem a mantenir una forma tradicional de la qual ens volen fer desistir sense cap raó vàlida.

També podríem dir alguna cosa dels exònims. Segons el DIEC, un exònim és un «topònim usat en una llengua determinada per a referir-se a un lloc situat fora de la seva àrea lingüística i que difereix de la denominació que aquest rep a l'àrea geogràfica on és situat». En la nostra llengua tenim un bon nombre d'exònims ben coneguts: Nàpols, Palerm, Bolonya, Florència, Torí, Venècia, Milà, Pàdua, Viena, Zuric, Ginebra, Lausana, Basilea, Coblença, Magúncia, Munic, Ratisbona, Alemanya, Suïssa, Sardenya, França, Bretanya, Borgonya, Xampanya, Savoia, Brussel·les, Montpeller, Avinyó, Bellcaire, Bordeus, Angulema, Tolosa, Londres, Tàmesi, Roine, Rin, Danubi, Alps, Carpats, i molts i molts més. I, inevi-

Un exònim és un «topònim usat en una llengua determinada per a referir-se a un lloc situat fora de la seva àrea lingüística i que difereix de la denominació que aquest rep a l'àrea geogràfica on és situat». En la nostra llengua tenim un bon nombre d'exònims ben coneguts: Nàpols, Bolonya, Florència, Venècia, Milà, Zuric, Ginebra, Munic, Ratisbona, Coblença, Avinyó, Bellcaire, Bordeus, Angulema, Tolosa, Londres, Tàmesi, Roine, Rin, Alps, i molts i molts més

tablement, amb algun cas esporàdic de dubte o vacil·lació: L'Haia o La Haia? Però els qui no saben què és un exònim o, dit potser més pròpiament, els qui no saben que existeixen, amb la designació que sigui, quan ens senten que diem que vam anar de Bordeus a Angulema, no se saben estar de cridar-nos l'atenció. Segons ells, caldria que diguéssim que vam anar de Bordeaux a Angulème (pronunciat, és clar, «de Bordó a Angulem»). I no sabem si ens consideren uns aixafaterrossos, amb molta llana al clatell, o uns puristes (ells diuen «puritans») excessius, primmirats i desorbitats.

En el camp pròpiament gramatical, el cas més usual de rectificacions inadequades que ara recordem és el de l'ús de la preposició *de* en els complements de nom o determinatius. Una reflexió superficial, no gens aprofundida, i, evidentment, un desconeixement total del que exposen els textos normatius, els indueix a creure, sens dubte de bona fe, que la preposició *de*, quan introdueix un nom que en determina un altre, indica solament, o bàsicament, relacions de propietat o pertinença, o la matèria de què és feta una

cosa. I això els duu a rectificar-nos quan diem, per exemple, *el partit del Govern* o *una cuina de gas*, perquè addueixen, amb una seguretat indestructible, que el Govern no té partits o que una cuina de gas seria una cuina feta de gas, com una cuina de ferro (ignorant, per exemple, casos tan clars com *un molí de vent* i *una màquina de vapor*).

El terrible flagell del llenguatge políticament correcte i del llenguatge no sexista, amb els seus excessos grotescos, és una de les coaccions més híspides i més incisives, en definitiva, més temibles i agressives, contra tots els qui estimem la llengua, i que, quan ens en servim, procurem, amb les limitacions de cadascú, respectar-la, honorar-la i dignificar-la. Seria just afegir-hi els prejudicis dels qui veuen en la llengua un vehicle de

transmissió ideològica, i que els emmena a privar-nos de dir les coses pel seu nom perquè això seria servir uns interessos inconcessibles. Així, per exemple, anomenar *americans* els naturals dels Estats Units d'Amèrica del Nord voldria dir servir els propòsits imperialistes del senyor Bush (o qui sap si del senyor Obama i tot). Com que no hi ha pitjor ignorància que la ignorància voluntària i deliberada, en aquests casos no hi ha altre a fer, quan un no mana i disposa, que recórrer a raons de tàctica, d'estratègia i d'habilitat: els raonaments lògics i gramaticals no serveixen de res.

Són molts a afirmar que cadascú parla com vol, o com li dóna la gana. Admetem-ho. Ara bé, aquest *tothom* també ha d'incloure els qui estimen la llengua i la volen servir. ♦

«Per molts anys!»

PERE ORTÍS

Tots dos són vàlids, però analitzem-los. Abans *Felicitats* es deia molt poc, però darrerament s'ha imposat gairebé exclusivament per la influència de «Felicidades». Fenomen que es repeteix en molts altres casos. La nova generació no diu mai **Per molts anys**.

I aquest darrer és el nostre clàssic, l'ús del qual es perd en l'avior de l'avior. Ara molts defensen que, en tot cas, en el dia del natalici cal felicitar: **Per molts anys**, i, en el dia del teu sant patró: *Felicitats*. Però aquest és un invent de darrera hora, sense substància. Que a Catalunya celebrem el natalici és per la influència nord-americana, i la cosa començà cap a la dècada dels setanta,

pel bombardeig dels films i de la televisió nord-americans. Abans només celebràvem el sant, i en el seu dia sempre dèiem: **Per molts anys!**

(Diguem, de passada, que «cumple-anys», «cumpleaños», és una castellana que trona.)

El natalici també pot ser dit aniversari, però aquesta és una denominació que es pot referir a molts altres casos, mentre que **natalici** només vol dir el dia que neixes i la repetició anyal d'aquell dia.

Ets mallorquins, en es dia des teu sant, diuen: **Molts d'anys!**

Insisteixo que **Per molts anys** és el clàssic llatí **Ad multos annos**, que per-

dura fins a nosaltres. Quin goig, doncs, de poder continuar-lo! (En temps del dictador Franco, a Girona, l'alcalde va redactar la salutació per al programa de la Festa Major, «en castellano», és clar, i acomiadava l'escrit amb aquesta expressió: **Ad multos annos!** I el censor —els censors de Franco «era gente muy docta y cultivada»— va esborrar la frase tot dient: «¡No se puede escribir en catalán!»)

Per tant, cal deixar-se de manies i dir **Per molts anys**, tant si celebres el sant com el natalici.

I a aquells que entengueu bé aquest missatge de bona voluntat i us disposeu a utilitzar-lo, us dic: **Per molts anys!** ♦